

Nobel fredspris 2000: KIM DAE JUNG

Stein Tønnesson

Kim Dae Jung, president i Republikken Korea (Sør-Korea), blir tildelt Nobels fredspris for 2000 i Oslo 10. desember. Han får prisen fordi han gjennom en årrekke har vært en forkjemper for demokrati og menneskerettigheter i Asia og fordi han som president har engasjert seg for å skape fred mellom Sør- og Nord-Korea.

- Hva skjer på den koreanske halvøya?
- Hva er bakgrunnen for tildelingen av fredsprisen 2000 til Kim Dae Jung?
- Hvilke trinn har vi kunnet se i den koreanske tilnæringsprosessen?
- Hvordan begrunner Nobelkomiteen tildelingen av årets fredspris?

DISSIDENTEN SOM BLE PRESIDENT

Den 3. desember, en uke før han mottar Nobels fredspris, fyller **Kim Dae Jung** 75 år. Kim er familienavnet hans. Bondesønnen Dae Jung ble født i 1925, i en tid da Korea var japansk koloni. Han tok handelsutdannelse med en flott eksamen i 1943, midt under Japans krig med Kina og USA. Etter frigjøringen i 1945, da Nord-Korea ble besatt av sovjetiske og Sør-Korea av amerikanske tropper, slo han seg opp som forretningsmann. Han var allerede en velstående mann da krigen brøt ut mellom Nord- og Sør-Korea i juni 1950.

Kort etter at Korea-krigen hadde endt med våpenstillstand den 27. juli 1953, begynte Kim Dae Jung å engasjere seg

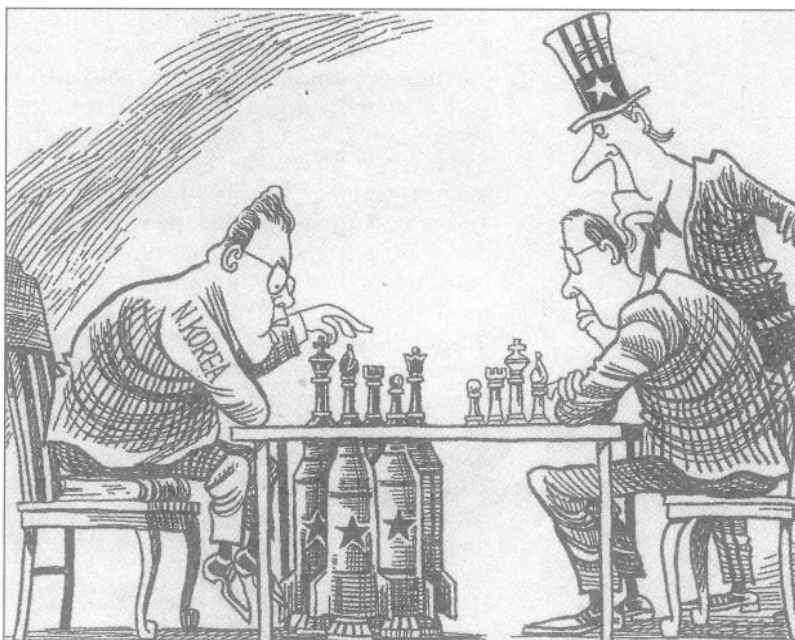
politisk i opposisjon til det diktatoriske styret til president Syngman Rhee, en av USAs nære allierte under den kalde krigen. Kim Dae Jung begynte sin lange og omtumlede karriere som dissident (politisk opposisjonell og avviker). Han sto for demokrati og menneskerettigheter og ønsket fred mellom nord og sør i landet sitt. I 1961 greide han - etter fire mislykte forsøk - å bli innvalgt i Sør-Koreas nasjonalforsamling, men et militærkupp samme år hindret forsamlingen i å tre sammen. I 1970- og 80-årene ble han flere ganger kastet i fengsel eller tvunget til å leve i utlandet. I 1973 ble han kidnappet i Japan av sørkoreanske agenter, puttet i en sekk for å bli dumpet på havet, men reddet i siste øyeblikk. Innimellom fikk han flere ganger anledning til å stille opp i presidentvalg, uten å bli valgt (1971, 1987 og 1992).

Fra 1960-årene opplevde sørkoreanerne en fenomenal økonomisk vekst. I løpet av to tiår forvandlet de landet sitt fra et jordbruksland til en moderne industristat med noen av verdens ledende bilfabrikker, skipsverft og produsenter av elektronisk utstyr. Næringsvirksomheten ble kontrollert av et fåtall store selskaper (Hyundai, Samsung, Daewoo m.fl.). De finansierte veksten med gigantiske lån. I 1997 ble Sør-Korea rammet av en

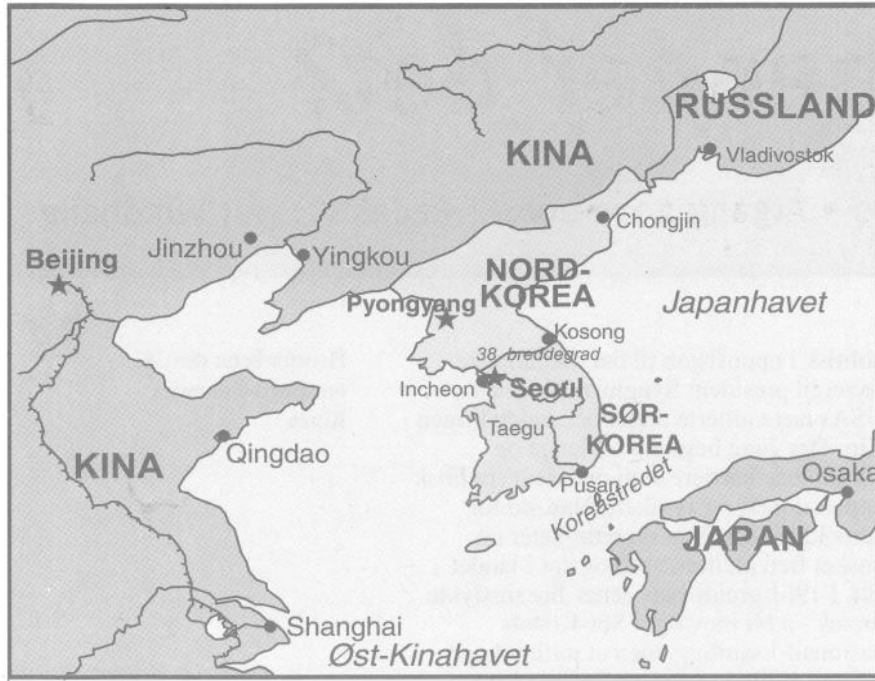
Hvorfor betyr den 38. breddegrad så mye i Korea?

Hva menes med solskinnspolitikken?

Hvorfor følger USA så godt med i hva de koreanske lederne gjør?
Kilde: Far Eastern Economic Review

Nobel fredspris 2000

gjeldskrise (jf. Asiakrisen), som tvang landet til å søke massiv hjelp fra Det internasjonale pengefondet (IMF). Dette skjedde rett før det skulle holdes presidentvalg. Regjeringspartiet ble splittet, og Kim Dae Jung klarte endelig å bli valgt, med 40 prosent av stemmene.

KRIGEN SOM FRØS FAST

Et av Kim Dae Jungs fremste mål var å gjøre slutt på krigstilstanden mellom nord og sør. Han ville føre "solskinnspolitikk" overfor Nord-Korea, med sikte på en varig fredsløsning.

Korea-krigen 1950-53 er krigen som frøs fast. I 1950 bølget frontene fram og tilbake. Først rykket den nordkoreanske hæren over grensen den 25. juni og greide nesten å ta hele Sør-Korea. Så grep USA inn, etter vedtak i FNs sikkerhetsråd, og fikk presset de nordkoreanske styrkene helt opp mot den kinesiske grensen. I oktober gikk Kina inn i krigen og drev FN-styrkene sørover igjen. Til sist endte fronten der den hadde ligget fra først av, ved den **38. breddegraden**. I 1953 ble det inngått avtale om **våpenstillstand**, og i 1954 var det meningen at stormaktene skulle bli enige om en fredsslutning for Korea under en konferanse i Genève i Sveits. Dette ga de opp. I stedet valgte Genève-konferansen å avslutte den franske krigen i Indokina. Dermed ble Vietnam (det største landet i Indokina) delt i to, på samme måte som Korea. Det var bakgrunnen for Vietnamkrigen 1959-75, som endte med at Vietnam ble samlet til ett land. Tyskland, som også hadde vært delt under den kalde krigen, ble samlet i 1989.

Korea forble delt. Helt siden 1953 har det vært våpenstillstand i Korea, med en

fastfrosset grenselinje ved den 38. breddegraden, like nord for Sør-Koreas hovedstad Seoul. Store styrker står fremdeles på begge sider av linjen, og i den demilitariserte sonen mellom dem er det lagt ut flere landminer enn noe annet sted i verden. Befolkningen i Nord- og Sør-Korea har vært helt avskåret fra kontakt. Begge statene har hatt **enorme militærutgifter**. I Sør-Korea står det fortsatt 37 000 amerikanske soldater, og det fattige Nord-Korea har over én million mann under våpen. Vernepliktstiden i hæren er 5-8 år. Den nordkoreanske våpenindustrien har levert våpen til mange land som USA ikke liker. Nordkoreanerne har hatt sitt eget **atomvåpenprogram** og har produsert langdistanseraketter. Japanerne mistenker Nord-Korea for å gi husly til japanske terrorister og for å ha kidnappet et titalls japanere og hjernevasket dem. Japan er viktig for Nord-Korea fordi det bor mange nordkoreanere i Japan som sender penger hjem. I august 1998 vakte det frykt i Japan da en nordkoreansk prøverakett kom ut av kurs og passerte over Japan før den landet i havet.

USA har betraktet Nord-Korea som en **terroriststat** og har lagt press på landet for å få det til å gi opp atomvåpenprogrammet sitt og slutte å produsere raketter og andre våpen. Mot slutten av 1990-årene begynte Kina og Russland å delta i det amerikanske presset fordi et aggressivt Nord-Korea ga USA en unnskyldning for å bygge regionale rakettforsvarssystemer. Kina og Russland mente at disse systemene egentlig var rettet mot dem. Dette er noe av den storpolitiske bakgrunnen for **tilnærmingen** mellom Nord- og Sør-Korea i 2000, der Kina spilte en rolle i kulissene. Det hører også med til historien at Nord-Korea, med sine 23 millioner innbyggere, er **et av verdens fattigste land**, og at det ble rammet av en omfattende hungersnød i 1990-årene, med tap av flere hundre tusen menneskeliv – flest barn. Nord-Korea måtte søke hjelp utenfra og kunne ikke fortsette å isolere seg.

KIM MØTER KIM

Lenge planla sørkoreanerne å markere 50-årsdagen for Korea-krigen i juni 2000 med TV-programmer og militærparader. Dette ville på nytt ha skjerpet konflikten mellom de to koreanske statene. Krigsjubileet ble derfor avlyst og fjernsynsprogrammene arkivert. I stedet vendte verden sin oppmerksomhet mot det **hjertelige møtet** mellom de to lederne Kim Dae Jung og **Kim Jong Il** i Nord-Koreas hovedstad Pyongyang 13-15. juni.

"Kim" er det vanligste familienavnet i Korea. Da Kim Dae Jung ble valgt til president i Sør-Korea i 1997, overtok han etter Kim Jong Sam, som hadde vunnet de

Hvordan har de to koreanske statene gått vidt forskjellige veier etter 1945?

Gjør greie for viktige elementer i tilnæringsprosessen mellom de to koreanske statene.

to første frie presidentvalgene i 1987 og 1992. Nord-Koreas leder fra dannelsen av Den demokratiske republikken Korea i 1948 og helt til midten av 1990-årene var Kim Il Sung som døde i 1994. I 1998 valgte den nordkoreanske nasjonalforsamlingen ham – etter hans død – til "evig president". Året før overtok sønnen, Kim Jong Il, vervet som generalsekretær for Koreas Arbeiderparti. Det er hans høyeste tittel. I praksis er han likevel statsleder, om enn ikke formelt. Helt fram til det historiske møtet med Kim Dae Jung i juni 2000 holdt Kim Jong Il seg stort sett i bakgrunnen. Nå sto han plutselig fram foran TV-kameraene, som en smilende vert. De to lederne kom straks på talefot. Da Kim Dae Jung ble tildelt Nobels fredspris, beklaget han at han ikke fikk dele den med Kim Jong Il.

Etter møtet mellom de to topplederne ble det mulig også for andre å møtes. Militære representanter for nord og sør møttes til samtaler. I oktober kom USAs utenriksminister Madeleine Albright på besøk til den nordkoreanske hovedstaden. Markerer dette den kalde krigens endelig avslutning, også i Asia?

Også vanlige koreanere fikk sjansen til å møtes. Tusenvis av familier var blitt splittet under Korea-krigen. På 55-årsdagen for frigjøringen fra Japan den 15. august 2000 ble det holdt stevner i Seoul og Pyongyang der 100 splittede familier ble gjenforent hvert sted.

NOBELKOMITEENS BEGRUNNELSE

Den 13. oktober 2000 avga Nobelkomiteens nye leder, arbeiderpartipolitikeren Gunnar Berge, følgende erklæring: "Den Norske Nobelkomité har bestemt at Nobels fredspris for 2000 skal tildeles Kim Dae Jung for hans arbeid for demokrati og menneskerettigheter i Sør-Korea og i Øst-Asia generelt og for fred og forsoning spesielt med Nord-Korea.

Under Sør-Koreas autoritære tiår ble Kim Dae Jung, til tross for gjentatte trusler mot eget liv og lange perioder i eksil, etter hvert den ledende talsmann for demokrati i landet. Da han i 1997 ble valgt til republikkens president, representerte dette Sør-Koreas definitive inntreden blant verdens demokratier. Som president har Kim Dae Jung arbeidet for å sikre den demokratiske styreform og for å stimulere til forsoning innad i Sør-Korea.

Med stor moralsk kraft har Kim Dae Jung stått fram i Øst-Asia som en sentral forsvarer av de universelle menneskerettigheter mot forsøk på å begrense disse rettigheters relevans i Asia. Hans engasjement for demokrati i Burma og mot undertrykkelse i Øst-Timor har vært betydelig.

Gjennom sin "sunshine policy" har Kim Dae Jung forsøkt å overvinne mer enn 50 år med krig og fiendskap mellom Nord- og Sør-Korea. Hans besøk i Nord-Korea har satt fart i en prosess som har redusert spenningen mellom de to land. Det kan nå være håp om at den kalde krigen vil ta slutt også i Korea. Kim Dae Jung har arbeidet for forsoning med andre av Sør-Koreas naboland, spesielt med Japan.

Den Norske Nobelkomité vil uttrykke anerkjennelse av de bidrag som Nord-Koreas og andre lands ledere har ytt for å fremme forsoning og mulig gjenforening på den koreanske halvøy."

FAR KOREANERNE FRED?

Freden på den koreanske halvøya er ikke sikret. Stormaktene Kina, Russland, USA og Japan er engstelige for altfor raske forandringer. Mange sørkoreanere er redde for at de må betale kostnadene med å skape levelige vilkår i nord. Kim Dae Jung har bare to år igjen av sin presidentperiode, og mange i Sør-Korea mener han har vært for snill med Nord-Korea. Tidligere president Kim Jong Sam er en av dem. Det er jo ikke sikkert at Kim Jong Il mener fredspolitikken alvorlig, sier skeptikerne. Kanskje er han bare ute etter å skaffe støtte til å opprettholde partidiktaturet. Det finnes også politikere utenfor Korea som mener det er galt å lefle med Kim Jong Il. Det vil bare bidra til å forlenge levetiden for diktaturet i verdens mest ufrie samfunn. Hovedsaken må være å presse Nord-Korea til å respektere menneskerettighetene.

Kim Dae Jung har alltid vært en forkjemper for demokrati og menneskerettigheter, men han mener det er **for tidlig** å snakke til Kim Jong Il om slikt. Først må det **skapes tillit**. Når den er der, kan begge parter ruste ned og frigjøre midler for investering i økonomisk utvikling. Sørkoreanske selskaper må investere i nord, og andre land må bidra med hjelp til Nord-Korea. Slik må kontaktene **gradvis utvides**. Under et toppmøte med 25 asiatiske og europeiske stats- og regjeringsledere i Seoul i oktober 2000 fikk Kim Dae Jung støtte for solskinnspolitikken. Veien til fred måtte gå gjennom økonomisk samarbeid, kulturutveksling og kontakter på alle plan. I 2001 er det meningen at Kim Jong Il skal komme til Seoul. Da vil vi få vite om fredsprosessen fortsetter.

BLIR LANDET GJENFORENT?

De 70 millioner koreanerne utgjør ett folk. Både Sør- og Nord-Korea har hele tiden gått inn for gjenforening. I 1972 ble det inngått en avtale mellom Nord- og Sør-Korea om å starte en dialog med sikte på fredelig gjenforening, uten store resultater. I 1980 la Nord-Koreas president Kim Il Sung fram et program for å opprette Den demokratiske konføderative republikken Koryo ("Koryo" var navnet på det dynastiet som styrte Korea fra 935 til 1392). Dette skulle være en nøytral, alliansefri stat med to forskjellige systemer. Hver del av Koryo skulle beholde sin egen regjering. I 1991, da begge de koreanske statene ble medlemmer av FN, inngikk de en avtale om å **respektere hverandres system**. I 1993, mot slutten av sin levetid, la Kim Il Sung fram enda et forslag om gjenforening. Etter hans død var det lenge uklart hvem som styrte Nord-Korea, og oppmerksomheten ble rettet mot forholdet

Nobel fredspris 2000

INTERNETT

Journalist John Einar Sandvands nettsted Asia Observer (klikk på Nord- eller Sør-Korea):
www.asiaobserver.com/

Kim Dae Jungs innsettelsestale 25. februar 1998:
www.saram.net/ws_foru/m/politics/messages/1527.html

Mye nyttig informasjon om Nord-Korea:
www.korea-np.co.jp/pk

Presidentens kontor i Sør-Korea:

www.cwd.go.kr/english/Nobelinstittuttet
www.nobel.no

Juche står sentralt i nordkoreansk ideologi. Det innebærer stor vekt på selvberging og avskjerming fra det internasjonale samfunnet. Også personkultus står sentralt

til USA, som krevde slutt på det nordkoreanske atomvåpenprogrammet. USAs tidligere president Jimmy Carter forhandlet fram en avtale om at dette skulle ta slutt, mot at USA hjalp Nord-Korea med å bygge atomkraftverk. Carter overbrakte også et forslag fra Pyongyang til Seoul om et toppmøte mellom Kim Il Sung og Kim Jong Sam. En dato ble satt, men så døde Kim Il Sung, og møtet ble ikke noe av. Koreanerne måtte vente til Kim Jong Il og Kim Dae Jung hadde grepet tøylene i hver sin hovedstad.

I innsettelsestalen i februar 1998 uttalte Kim Dae Jung:
"Jeg kan ikke føle annet enn bunnløs skam overfor våre forfedre som greide å holde landet samlet i mer enn 1300 år ... Nå vil jeg legge fram tre prinsipper for forholdet til Nord-Korea: For det **første** vil vi aldri godta væpnede provokasjoner av noe slag. For det **andre** har vi ikke til hensikt å skade eller absorbere Nord-Korea. For det **tredje** vil vi aktivt tilstrebe forsoning og samarbeid mellom sør og nord og begynne med de saksområdene det er lettest å bli enige om."

Møtet mellom Kim Dae Jung og Kim Jong Il i juni 2000 var svært viktig, men **enorme problemer gjenstår**. Forskjellene mellom de to delene av landet er så store at man lett kan tro de tilhører ulike århundrer. De fleste advarer mot en rask gjenforening av den typen som skjedde i Tyskland i 1989. Det trengs en langvarig tilpasning, sies det, bygd på gjensidig respekt. I stedet for en full sammensmelting bør de to delene av landet inngå et statsfelleskap, der nord og sør får beholde hver sin styreform.

Det er ikke sikkert at det blir så lett å planlegge gjenforeningen. Motkreftene kan nok en gang stanse fredsprosessen. Sterke krefter i den sørkoreanske politiske opposisjonen og i hæren har kritisert Kim Dae Jungs solskinnspolitikk. De mener presidenten har vært for vennligsinnet over for Nord-Korea og ikke har oppnådd noen vesentlige innrømmelser. Disse kreftene har støtte fra tidligere president Kim Jong Sam.

På den annen side er det også mulig at den nordkoreanske befolkningen, når den skjønner at velstand og frihet er innen rekkevidde, tar saken i egen hånd og krever forandringer. Da kan ting skje fort.

God Jul og Godt Nytt År

Redaksjonen ønsker leserne en god jul og et trivelig årsskifte. Hvis vi ikke hadde feiret tusenårsskiftet i fjor, burde vi gjort det nå. Det er nå det er 2000 år siden den vestlige tidsregningens begynnelse. Koreanerne bruker nå også vestlig tidsregning, men offisielt innførte Nord-Korea i 1997 sin egen juche-tidsregning, som begynner med «Den store leder» Kim Il Sung's fødsel våren 1912. År 2000 er derfor juche-år 89.

NOBELS FREDSPRIS DE SISTE TI ÅRENE

- **1990:** *Mikhail Gorbatsjov*, Sovjetunionens president, bidro til å gjøre slutt på den kalde krigen.
- **1991:** *Aung San Suu Kyi*, Burma, opposisjonsleder, menneskerettsforkjemper.
- **1992:** *Rigoberta Menchú*, Guatemala, guatemalansk menneskerettsforkjemper, særlig opptatt av urbefolkningens rettigheter.
- **1993:** Prisen ble delt mellom: *Nelson Mandela*, Sør-Afrika, leder av ANC og *Frederik W. de Klerk*, president i Sør-Afrika.
- **1994:** Prisen ble delt mellom: *Yasser Arafat*, Palestina, formann i PLO og *Shimon Peres*, utenriksminister i Israel og *Yitzhak Rabin*, statsminister i Israel, for deres bestrebelser for å skape fred i Midtøsten.
- **1995:** Prisen ble delt mellom: *Joseph Rotblat*, England, og *Pugwash Conferences on Science and World Affairs*, for deres arbeid for å redusere kjernevåpenes plass i internasjonal politikk og på lengre sikt å avskaffe slike våpen.
- **1996:** Prisen ble delt mellom: *Carlos Filipe Ximenes Belo* og *José Ramos-Horta*, begge Øst-Timor, for deres innsats for en rettferdig og fredelig løsning på konflikten i hjemlandet.
- **1997:** Prisen ble delt mellom: *International Campaign to Ban Landmines (ICBL)* og *Jody Williams*, USA,
- **1998:** Prisen ble delt mellom: *John Hume* og *David Trimble*, begge Nord-Irland, for deres innsats for å finne en fredelig løsning på konflikten i Nord-Irland
- **1999:** Prisen gikk til organisasjonen *Leger uten grenser*.

Stein Tønnesson er professor ved Senter for utvikling og Miljø (SUM), Universitetet i Oslo.